

# OM DOGMER OCH DOKTRINER

I den kristna tron finns en viktig skillnad mellan dogmer och doktriner.

- **Dogmer** är de centrala, oföränderliga lärorna som uttrycker trons själva kärna – de är formulerade för att skydda och bevara det som är avgörande för att tillhöra den kristna gemenskapen.
- **Doktriner**, däremot, är auktoritativa tolkningar av tron – ofta av dogmer – som kan variera i formulering och betoning över tid. De hjälper oss att förstå och uttrycka vår tro i olika tider och sammanhang, inte att förändra dess innehåll. En doktrin får inte förväxlas med en dogm – dess uppgift är att tolka, inte att etablera nya sanningar. Den ska hjälpa tron att tala in i nya tider, inte förändra trons innehåll.

Det finns också en skillnad mellan det inre och det yttre livet i tron.

- **Det inre livet** som innebär att leva i gemenskap med Gud, formas av Kristus och ledas av Anden – är trons hjärta. Det är här den sanna tron bor.
- **Det yttre livet** som handlar om hur vi talar om och försvarar tron.

Dogmer och doktriner hör hemma i detta yttre sammanhang – de är språk, redskap och fönster som hjälper oss att kommunicera tron utan att bli vilseförda. Men de får aldrig ersätta eller bli viktigare än det inre livets verklighet. Det är bättre att leva mysteriet än att bara definiera det och det är inte dogmer och doktriner som frälsar oss.

- **Treenigheten är en dogm** formulerades på 300-talet för att förklara kyrkans erfarenhet av Gud som Fader, Son och Ande – inte för att skapa en ny tro, utan för att försvara en redan levd verklighet mot heretiska tolkningar. Doktriner om Treenigheten har sedan dess hjälpt kyrkan att uttrycka och fördjupa förståelsen av detta mysterium. Det viktiga är dock inte att förstå Treenigheten med exakt teologisk precision, utan att leva i den: att vandra i Faderns kärlek, följa Sonen och leva i Andens närvaro.
- **Trosbekännelsen är en doktrin** i grunden – ett yttre språk för en inre övertygelse. Den har en viktig plats i liturgin och i det gemensamma livet, men frälsningen ligger inte i orden i sig, utan i det liv som bekräftar dem. Att bekänna med läpparna utan att leva med kroppen är att tömma bekännelsen på kraft. Den hjälper oss att säga: "Detta är vår tro", men den kan inte ersätta ett liv i tro. Trosbekännelsen, trots sin centrala plats i den kristna tron, har uttryckts i olika tolkningar beroende på tid, kultur och kyrklig tradition. De olika trosbekännelserna, som den apostoliska trosbekännelsen, den nicenska trosbekännelsen och den athanasianska trosbekännelsen, har samma grundläggande budskap men kan variera i ordalydelse och betoning. Exempelvis kan betoningen på den helige Ande eller Jesu Kristi natur variera beroende på vilken trosbekännelse man följer. Detta visar på hur doktriner, även de som uttrycker centrala delar av tron, kan utvecklas och vara föremål för tolkning och anpassning i olika kontexter.

## Dogmer och doktriners nödvändighet

Dogmer och doktriner är alltså viktiga redskap i kyrkans yttre liv när tron måste försvaras eller tydliggöras. Men det kristna livet föds inte ur dogmer – det föds ur mötet med Kristus. De första apostlarna levde, dog och vittnade om detta möte långt innan några kyrkomöten formulerade dogmer. Därför är det fullt möjligt att leva en trofast kristen tro utan att behöva omfatta varje senare formulerad dogm som om den vore en nödvändig frälsningsfråga. Kyrkomötenas dogmer har sitt värde i apologetikens tjänst – men kyrkans inre hjärta är Kristus själv.

## **Dogmen om Kristi dubbla natur**

Det är i detta sammanhang – där dogmer skyddar trons kärna och doktriner hjälper oss att tolka och kommunicera den – som vi ser hur teologiska formuleringar kan utvecklas över tid.

Ett tydligt exempel är dogmen som fastslogs vid kyrkomötet i Chalcedon år 451 e.Kr. Där bekräftade kyrkan att Jesus Kristus är sann Gud och sann människa, i en enda person. Detta var ett svar på tidens teologiska kontroverser: Monofysitismen, som i praktiken förnekade Jesu verkliga mänsklighet, och Nestorianismen, som separerade den mänskliga och gudomliga naturen som om de vore två personer.

Det dogmatiska beslutet formulerade att Jesu två naturer – den gudomliga och den mänskliga – är förenade i en person utan sammanblandning, utan förändring, utan åtskillnad och utan delning. Varje natur behåller sin fullhet och särart, men är ändå oskiljaktigt förenad i Kristi person.

Denna formulering bevarade en nödvändig balans: att fullt ut erkänna Jesu gudomlighet och samtidigt bekräfta hans verkliga mänsklighet – två avgörande sanningar för att förstå inkarnationen och frälsningsverket.

Mot denna bakgrund kan vi nu fördjupa oss i en reflektion kring dogmen om Jesus som sann Gud och sann människa – och överväga hur denna förståelse kan tolkas och nyanseras i ljuset av vår tids teologiska tänkande och mänskliga erfarenhet. En sådan tolkning skulle kunna få karaktär av doktrin – förutsatt att den prövas och erkänns av kyrkan – utan att ändra dogmens innehåll, utan just för att tydliggöra dess bäring i vår samtid.

## **Sann Gud och sann människa?**

En teologisk reflektion med hjälp av vår samtida kunskap om människans psykologiska utveckling kan ge oss en djupare inblick i vad det innebär att Jesus var både Gud och människa. Med hjälp av detta är det möjligt att förstå Jesu resa i livet på ett sätt som respekterar hans sanna gudomliga natur men också tar hänsyn vad det innebär att vara en sann människa, vilket därigenom kan göra hans liv mer relevant och relaterbart för dagens människor, inte minst i en västerländsk kontext.

## **Gradvis förståelse av identitet som en mänsklig process**

En viktig aspekt i denna reflektion är förståelsen av att den mänskliga erfarenheten i sig innebär en process av självupptäckt och tillväxt i förståelsen av vår identitet. När ett barn föds, har det ännu inte utvecklat en medvetenhet om sitt "Jag".

Under den första tiden i livet utvecklar spädbarn sin förståelse av sig själva och världen i olika stadier. Vid födseln och fram till omkring sex månader har spädbarn inte en medveten uppfattning om sitt eget "jag" och upplever världen genom sina sinnen utan att skilja sig själva från omvärlden. Runt sex till tolv månaders ålder börjar barnen utveckla en grundläggande känsla av att vara en individ, vilket blir tydligt när de börjar känna igen sig själva i spegelbilder. Vid arton månaders ålder, när de flesta barn klarar spegeltestet, visar de en medvetenhet om att spegelbilden är en reflektion av deras eget jag, vilket markerar en viktig utveckling i självmedvetenheten.

Mellan två och tre års ålder börjar barn använda personliga pronomen och utveckla en mer avancerad förståelse för sin egen identitet. De kan också börja känna igen sina känslor och uttrycka sina önskemål verbalt. Vid tre till fem års ålder får barn en mer komplex förståelse av sina relationer till andra och börjar förstå sin könsidentitet och sociala roller. Under denna tid utvecklas empati och medvetenhet om andras känslor. Från sex år och uppåt blir barn mer reflekterande över sin egen identitet och förstår hur deras känslor påverkar deras handlingar och relationer. Denna förståelse fortsätter att fördjupas under tonåren, när barnen börjar ifrågasätta och utforska sin identitet i relation till sina sociala grupper och livsmål.

Samtidigt utvecklas barns möjlighet till förståelse för gudomliga begrepp beroende på deras omgivning och kulturella sammanhang. Under de första två åren är barnen inte medvetna om abstrakta begrepp som Gud. Från två till fyra års ålder börjar barn förstå att människor har olika

tankar och känslor, och de börjar fråga om övernaturliga väsen. Vid fyra till sex års ålder utvecklar barnen en förmåga att tänka mer abstrakt och börjar förstå Gud som en osynlig kraft som påverkar världen. De ser Gud som en vän eller hjälpare, och deras tro är fortfarande konkret. Vid sex till nio år börjar barn tänka på Gud som någon som inte bara är en närvarande hjälpare utan också har makt över hela universum. De söker svar på existentiella frågor och utvecklar en känsla av förundran inför det gudomliga.

Vid nio till tolv års ålder har barn en mer utvecklad förståelse för abstrakta begrepp som skapelse, moral och Gud. De kan reflektera över existentiella frågor och utveckla en känsla av andlighet eller tro som bygger på egna funderingar. Under tonåren, med förmågan att tänka mer filosofiskt, kan ungdomar börja utveckla en personlig tro och reflektera över sina egna religiösa övertygelser, ofta genom att ifrågasätta eller fördjupa sin tro.

Barns självkänsla och deras förståelse för Gud och högre makter utvecklas således i takt med deras kognitiva och emotionella mognad. Deras uppfattning om Gud går från konkreta och personifierade bilder i barndomen till mer abstrakta och filosofiska idéer i tonåren, och denna utveckling påverkas starkt av deras religiösa och kulturella bakgrund.

Det är genom erfarenheter, reflektion och tid som vi gradvis förstår vem vi är och hur vi relaterar till världen omkring oss. Denna process fortsätter under hela vårt liv, när vi lär oss om vår natur, våra potentialer och vårt syfte. Att genomgå en sådan utvecklingsprocess är en del av vad det innebär att vara en sann människa.

## **Gud och logik**

Enligt kristen tro är Jesus både sann Gud och sann människa. Som sann människa var det nödvändigt att han genomgick en mänsklig process av självupptäckt. Gud valde inte att avstå från sin gudomlighet under inkarnationen, men inte heller avstod han från att använda sin gudomliga kapacitet. Detta handlar dock inte om en strikt kenosis-lära, utan om att Guds beslut att bli sann människa medförde logiska konsekvenser. Jesus behövde – som alla människor – börja utan självmedvetenhet och gradvis upptäcka sitt eget väsen och senare även sin gudomliga identitet, sitt "jag", under livets gång. Som sann människa kunde han därför inte ha några minnen från sin tid som embryo eller spädbarn – och i Jesu fall inte heller från tiden före födelsen. Hade han haft sådana minnen, skulle han inte ha varit en sann människa. Gud är inte oberäknelig utan logisk, även om vi inte alltid förstår den fulla logiken i allt som sker.

Detta kan på ett sätt liknas vid Guds relation till ondskan: Gud skapade inte ondskan, men genom att ge människan fri vilja – att välja Gud eller att välja bort Gud – uppstod möjligheten till synd. Friheten att välja, som Gud gav människan av kärlek, innebar alltså att människan kunde vända sig bort från Gud. Detta val ledde till synd och ondskan, till kunskap om gott och ont. Det var en möjlig konsekvens av Guds kärlekshandling till människan, utifrån logikens villkor. Även Gud är bunden av logik – inte som något utanför honom, utan som något som är en del av hans väsen. Gud är dock inte beroende av mänskliga uppfattningar om logik, men logik är en del av den objektiva ordningen i skapelsen, som har sitt ursprung i Gud och hans vilja. Eftersom vi är skapade i Guds avbild, reflekterar vår logik – och vårt intellekt – Guds ordning och natur. På så sätt kan vi tala om logik som en del av Guds skapelseordning, som vi är kallade att förstå.

Kristna menar att Gud enbart är god. Därför skulle det vara logiskt inkonsekvent – eller ologiskt – att påstå att Gud också är upphovet till ondskan. I logiska termer innebär detta en kontradiktion: Om vi säger att Gud är allgod (utan någon form av ondskan), skulle det vara ologiskt att samtidigt hävda att Gud är ansvarig för ondskan. Enligt denna förståelse är ondskan inte något Gud skapar, utan en brist på eller förvrängning av godhet. Det innebär att Gud, som den fullständiga källan till godhet, inte kan vara upphovet till något ont.

Just för att Gud i sitt väsen är logisk, och därmed upphov till logikens principer, är Gud begriplig för oss.

## **Den helige Andes roll i Jesu liv**

Enligt den klassiska kristna förståelsen var Jesus i ständig gemenskap med Fadern och den helige Ande, vilket ledde honom genom hans jordiska liv och uppdrag. Den helige Ande vägledde

honom i hans mission, och eftersom han var fullständig Gud, kunde han enbart agera i harmoni med Andens ledning och Faderns vilja.

Man kan då undra om Jesus kunde bli frestad på samma sätt som vi andra, och ja, det kunde han. Men han kunde inte agera på frestelsen på annat sätt än i enlighet med sitt gudomliga väsen och identitet. Han kunde likt oss andra få en frestande tanke i sitt sinne, men skulle reflexmässigt avvisa den.

När vi blir frestade kan vi välja fel eftersom vi inte har gudomlig identitet – vi är inte Gud. Men ju mer vi låter Guds helige Ande verka i oss, desto mer kan vi öva på reflexen att slå bort frestande tankar, med hjälp av Andens kraft och närvaro. Även om vi inte har tagit emot den helige Ande, kan vi med vår samvetets hjälp, som moralisk kompass, välja att göra rätt i enlighet med Guds vilja – även om vi inte tror. Men när vi har tagit emot den helige Ande får vi en hjälp på ett djupare plan, särskilt när det gäller att förstå och leva i linje med Guds vilja.

## **Tvivel och brottnings med identitet**

En annan aspekt av den mänskliga erfarenheten som Jesu liv belyser är möjligheten till tvivel och inre brottnings, något som vi alla som människor upplever. Att genomgå inre konflikter och söka sin identitet är en central del av den mänskliga erfarenheten. Att föreslå att Jesus kanske tvivlade eller brottades med sin identitet under sitt jordeliv skulle kunna vara en fruktbar tanke som gör hans liv mer relaterbart för oss. Om Jesus helt och fullt hade förstått sin gudomliga natur från början, skulle han knappast ha behövt genomgå denna inre resa som vi som människor gör – en resa av att förstå oss själva och vårt syfte. Han skulle då inte ha varit en sann människa!

Men att säga att Jesus kunde ha haft tvivel eller osäkerhet om sin identitet betyder inte att han förlorade sin gudomliga natur. Det handlar snarare om att han, genom sin mänskliga natur, måste ha bearbetat och förstått vem han var i en värld fylld av osäkerhet och lidande. Han var fortfarande Gud, men genom sin mänskliga erfarenhet skulle han ha behövt förstå sin identitet på ett djupare och mer mänskligt sätt.

## **En mänsklig Gud och en gudomlig människa**

Det är viktigt att vi som troende ser på Jesus liv och resa med en djupare förståelse för den dubbla naturen som han levde i – både Gud och människa. Hans liv var en enastående förening av det gudomliga och det mänskliga, och vi kan fortfarande, genom våra egna liv och erfarenheter, relatera till den process som han genomgick. Detta synsätt hjälper oss att förstå och tillämpa hans exempel i våra egna liv, för det ger oss en bild av en Gud som inte bara valde att bli människa, utan som också på ett unikt sätt förstod människans resa av självupptäckt och växande medvetenhet om sin identitet.

Det här synsättet gör Jesus inte bara till en avlägsen och allvetande Gud, utan till en människa vi kan relatera till – en människa som på en djup nivå förstår våra egna kamper, tvivel och processer av självupptäckt. Genom att förstå Jesus på detta sätt får vi en Gud som inte bara är närvarande i våra liv, utan som också har levt den resa som vi själva går igenom.

## **En modern tolkning av en gammal dogm**

Att föreslå att Jesus genomgick en process av självupptäckt och växande medvetenhet om sin gudomlighet undergräver inte hans gudomliga natur. Tvärtom kan det ge en djupare förståelse av inkarnationen, då det framhäver hans villighet att fullt ut dela den mänskliga erfarenheten – som sann människa med en sann gudomlig identitet. Det visar på en Gud som inte bara träder ner till vår nivå, utan som också genomgår samma existentiella resa som vi, i vår strävan att förstå vilka vi är och vem Gud är.

Vid konciliet i Chalcedon år 451 e.Kr. definierades att Jesus är sann Gud och sann människa, i två naturer utan sammanblandning eller åtskillnad. Det är dock viktigt att notera att denna dogm är ontologisk, inte psykologisk: den slår fast vad Kristus är, inte hur eller när han förstod detta om sig själv. Frågan om Jesu självmedvetenhet behandlades inte, bland annat eftersom den tidens

människor saknade den utvecklingspsykologiska kunskap som vi idag har. Kyrkofädernas fokus låg därför främst på att formulera trosinnehållet i metafysiska termer.

Denna öppning har i sin tur lämnat utrymme för fortsatt teologisk reflektion om hur Kristi gudomliga och mänskliga naturer samspelade i det konkreta mänskliga livet. Med Chalcedons formulering som grund har jag här försökt fördjupa denna förståelse med hjälp av samtida filosofiska och vetenskapliga verktyg.

För vissa kristna idag kan dock tanken på att Jesus skulle ha genomgått en gradvis process av självförståelse framstå som kontroversiell. Det kan uppfattas som ett hot mot hans gudomliga oföränderlighet eller mot hans fulla medvetenhet om sitt uppdrag. Jag har här argumenterat för att det är teologiskt rimligt att anta att Jesus – som sann människa – kunde växa i förståelsen av sin identitet, utan att detta på något sätt skulle strida mot den kristna bebyggelsen att han samtidigt var sann Gud. En liknelse:

***”En bebis kan vara en kung från födseln,  
men ändå behöva växa upp för att förstå hans roll och uppgift,  
vad det betyder att vara kung.”***

Detta var ett exempel på hur dogmer kan skydda och bevara trons kärna. Samtidigt kan doktriner – som auktoriserade tolkningar och förklaringar av dessa dogmer – fortsätta att utvecklas. Genom psykologi, filosofi eller vetenskap kan vi formulera nya sätt att förstå dessa sanningar, men utan att förändra det dogmatiska innehållet. Sådana doktriner får aldrig förvanska apostlarnas lära eller de apostoliska fädernas tolkningar, utan ska vara hjälpmedel för att relatera trons mysterium till vår samtid.

Dogmer och doktriner är alltså betydelsefulla i den mån de är rotade i apostlarnas liv och lära och de apostoliska fädernas tolkningar. Utan denna grund – det vill säga om dessa inte kan härledas ur deras vittnesbörd – är dessa inte nödvändiga.

Det är också viktigt att förstå att teologiska reflektioner kring dogmer, i form av doktriner, inte ersätter dogmerna utan fungerar som tolkningar av dem. Trots detta har det i kyrkans historia förekommit att vissa läror först utformats som doktriner inom en inriktning och senare erkänts som dogmer i en annan. Här följer ett exempel som behandlar synen på nattvarden (eukaristin).

## **Eukaristins mysterium**

Läran om Kristi närvaro i eukaristin har sin grund i den apostoliska traditionen. De första kristna, inklusive de apostoliska fäderna, vittnade om eukaristins betydelse som ett verkligt möte med den uppståndne Kristus – inte bara som en symbolisk handling, utan som ett mysterium där Kristus själv blir närvarande i bröd och vin. Denna tidiga förståelse fungerade som en form av doktrin: en bärande, auktoritativ men ännu inte slutgiltigt formulerad uppfattning, rotad i kyrkans levda tro.

Både den ortodoxa och den romersk-katolska kyrkan har bevarat denna grundläggande tro på den verkliga närvaron. I den katolska kyrkan förtydligades denna doktrin på 1200-talet och blev då till doktrinen om ”transsubstantiation” – ett försök att filosofiskt beskriva hur Kristus blir närvarande i eukaristins element. Denna doktrin upphöjdes senare till dogm vid Tridentinska kyrkomötet på 1500-talet, vilket innebär att den definierades som en trosregel som är bindande för hela den katolska kyrkan. Den ortodoxa kyrkan delar övertygelsen om den verkliga närvaron men har inte definierat en dogm på samma sätt, och föredrar att betrakta mysteriet i sin helighet utan filosofisk precision.

Under reformationen blåste nya vindar i den västerländska kyrkan i renässansens kölvatten, och nya tolkningar av nattvarden uppstod. Vissa reformatorer, som Zwingli och delar av den reformerta traditionen, förkastade både den katolska dogmen och den ortodoxa doktrinen, och förespråkade en rent symbolisk förståelse av nattvarden. Enligt denna tolkning representerar brödet och vinet Kristi kropp och blod endast som yttre tecken för att påminna om frälsningen, utan någon verklig närvaro. Denna syn inspirerades delvis av en reaktion mot katolska missbruk och en betoning på Bibelns auktoritet framför kyrklig tradition.

Den symboliska tolkningen saknar dock förankring i den apostoliska undervisningen och i de första århundradenas kyrkliga vittnesbörd. Den apostoliska doktrinen vittnar om en verklig och levd erfarenhet av Kristi närvaro i eukaristin – något som senare dogmer och doktriner har försökt att skydda. Att tolka nattvarden enbart symboliskt innebär därför ett tydligt avsteg från både den historiska förståelsen och det teologiska djup som präglat kyrkans tro genom seklerna.

### **Vad definerar tron?**

Varken en dogm eller en doktrin som tolkar den är i sig tillräcklig för att definiera ett liv i tro. Vi kristna har redan allt vi behöver för att förstå evangeliet genom apostlarnas liv, lära och deras närmaste lärjungars tolkningar. Deras skrifter och andliga arv ger oss en tillräckligt stabil grund för att följa Kristus. Teologiska, filosofiska och akademiska tolkningar kan dock ge perspektiv som berikar tron hos varje troende.

### **Sammanfattning**

Dogmer spelar en viktig roll i kyrkans liv. De har formulerats för att värna trons kärna i mötet med yttre prövningar och villoläror. Doktriner erbjuder tolkningar som kan utvecklas i dialog med tidens frågor. Den kristna trons grund vilar dock inte på sådana akademiska och teologiska formuleringar, utan på det inre mötet med Kristus – ett liv i gemenskap med Gud, i efterföljelse av Sonen och under Andens ledning. Dogmer och doktriner syftar inte till att ersätta denna levda tro, utan till att förtydliga och försvara den mot missförstånd och yttre heresier. Exemplet på reflektioner kring Jesu mänskliga utveckling, självförståelse och relation till Anden, som vi använt i denna skrift, kan bidra till en fördjupad förståelse av inkarnationens mysterium – utan att förneka hans gudomlighet. Tron vilar i slutändan inte på full teologisk förståelse, utan på det förvandlande mötet med den levande Kristus. I detta har inte bara apostlarnas skrifter, utan även den första apostoliska generationens fäder, en vägledande roll då de tolkar och bevarar trons ursprungliga liv.